

Søren Marquardt Frederiksen

Pestlægen

En historisk kriminalroman om Povel Madsen der
var byfoged i Nakskov i starten af 1600-tallet.

Povel Madsen

Morfeus Forlag

Historiske personer

Romanen er baseret på historiske begivenheder og på de personer, der levede i Nakskov i starten af 1600-tallet, blandt andet denne romans hovedperson, byfogeden Povel Madsen. Takket være byens daværende præst, Anders Perlestikker, har vi i dag en omfattende, kildehistorisk viden om de mennesker, der levede og døde under de hyppige pestbølger i Nakskov, mens han var præst. Folk skulle betale præsten for kirkelige handlinger og betale tiende af al indtægt. For at ingen undlod at betale, hvad han havde krav på, registrerede præsten alt og alle i byen: hvor folk boede, hvornår de flyttede, hvor mange gæs og svin de ejede, hvad de betalte for dåb, begravelse, vielse, syndsforladelse osv.

Gadestruktur, antallet af matrikler og deres placering er i Nakskovs gamle bykerne stort set uændret siden middelalderen. Perlestikkeren lavede et nummereret register over alle byens boliger og borgere, og derfor kan vi i dag med stor sandsynlighed udpege, hvor datidens borgere boede i nutidens Nakskov.

Anders Pedersen, kendt som Perlestikkeren, Præstestræde 4 – Præst i Nakskov 1618-1629. Han kom fra Fyn som fattig degn, men endte som en af Nakskovs rigeste borgere. På prædikestolen tordnede han mod synden. Han var "nøgleholderen", der afgjorde, hvem der på dommens dag skulle lukkes ind i himmeriget. Samtidig var han en effektiv og pragmatisk forretningsmand, der bl.a. solgte øl og udlejede boliger til byens prostituerede. Perlestikkeren døde af pest august 1629.

Povel Madsen, Tilegade 33 – Byfoged i Nakskov fra 1625. Startede som skatteopkræver og giftede sig med en ældre enke, Inger Skreders, der døde sommeren 1624. I sin enkestand nåede han at

besvangre sin tjenestepige, Anna, der fødte ham en "skøgeunge", hvilket han måtte stå oprejst i kirken og bekende foran den samlede menighed, så han kunne få syndsforladelse af præsten for sit skørlevned. Et halvt år efter sin kones død giftede hans sig med Karen Pedersdatter, der kom fra Odense, og blev samtidig udnævnt som kongens foged i købstaden. Povel Madsen steg siden i graderne. I arkiverne fra Nakskovs byråd kan man se hans underskrift på dokumenter fra 1651, hvor han er blevet medlem af byrådet.

Hans Boesen, Søndergade 17 – Borgmester i Nakskov 1619-1630. Startede som byfoged, men giftede sig til formue og blev en driftig handelsmand ved siden af sit borgmesterembede. Ved sin død i 1630 ejede han flere huse og udlejningsejendomme. Boesen fik et stræde ned mod havnen opkaldt efter sig.

Laurids Vægter, Vejlegade 26. Ung mand fra Fåborg og en af Povel Madsens betjente. Blev gift to gange med et par års mellemrum, men begge kvinder døde i barselssengen med dødfødte børn.

Moritz Bysvend. Bødlens hjælper og byrådets altnuligmand. Perlestikkeren omtaler ham i 1619 som 'skrædder' med fin bolig på Axeltorv 15. I løbet af få år døde fire af hans børn, huset mistede han, og efter 1622 bliver Moritz i Perlestikker-Bogen omtalt som 'bysvend'. Dermed mistede han sin borgerlige status og sank ned blandt 'de uærlige', på linje med bødlen og natmanden.

Rasmus Smed, Tilegade 35. Vægter. Povel Madsens nabo og godhjertede betjent.

Andreas Bartskeer, Søndergade 2. Bartskeerene stod langt under lægerne, der så ned på "de barbariske benbrækkere". Ud over at barbere måtte bartskeereren på egen hånd kurere mindre sygdomme og udføre lettere, udvortes kirurgi. Når der skulle udpeges

pestmestre, blev det næsten altid bartskeerer, der gik rundt og behandlede de syge efter lægens anvisninger.

Hartvig Lohmann (1591-1642), læge i Odense. Lohmann lå i en årelang fejde med kirken og den etablerede lægestand, fordi han mente, at man som læge ikke kunne nøjes med at vende sig mod Gud og astrologi. Man skulle i stedet gå empirisk til værks og studere kroppen. Kirken og lægerne anklagede ham for at være kætter og en sværmerisk mystiker. Tanken om, at kroppens sygdomme kunne skyldes andet end Guds vilje, var blasfemisk. De udsendte spioner, der rapporterede, at han havde fået indbundet nogle "besynderlige spejlbøger", som han læste mellem benene, hvilket blev udlagt som bevis for, at han dyrkede trolddom. Men Odenses borgere gik i forsvar for Lohmann, fordi han med sine kemikalier var mere effektiv end de traditionelle, universitetsuddannede læger.

Kapitel 1. Nakskov august 1629

Byfoged Povel Madsen lå på knæ i skovbunden, skjult bag et væltet egetræ. Bøssens sorte piberør hvilede på stammen, og mundingen pegede ud mod en sumpet lysning. Bag ham sad Moritz Bysvend lænet med ryggen op ad en bøg. Han jonglerede med to små sten fra hånd til hånd. Når stenene ramte hinanden, lød der et kort *clack*. Povels finger var stiv af at holde om aftrækkeren, og han overvejede igen, om han skulle bede Moritz om at være stille. Han rystede på hovedet. Det virkede alligevel omsonst. Skoven var tyst og havde været det hele morgenen. Det eneste, de havde hørt, var, når vinden fik trækronerne over deres hoveder til at bævre med en stille bladraslen. Og så Moritz' to små sten. Povel sukkede og lod det tilbageholdte åndedrag sive ud.

”Det lader ikke til, at vi får fornøjelsen af at møde kongens vildt i dag,” sagde Moritz. Han samlede stenene i den ene hånd og rullede dem rundt om hinanden. ”Han holder dem hjemme til sig selv.” Povel var tilbøjelig til at give ham ret, og hans knæ værkede af at sidde stille så længe i den ubekvemme stilling. De var gået ud gennem byporten klokken fem i det tidlige morgengry, og på vejen ud mod skoven havde de ikke mødt andre end Morten Markvogter, der sad ubevægelig op ad en sten, halvt dækket af den lave morgentåge. Vinden var stille, og de kunne se den hvide tåge dreje langsomt rundt om de gumlende køer. Det virkede som en perfekt dag til dådyrjagt. Povel gik med lette skridt ud ad stien og snusede ind af nattens kølighed, der endnu sad i luften. Nu havde de siddet bag egestammen i små tre timer, og skoven havde været underlig død. De eneste dyr, de havde mødt, var småfugle, der drog på togt fra træ til træ. Povel var bentræt i hele kroppen og ømmede sig. Øre-gangene virkede, som om de havde udvidet sig til store huller af at lytte. Brisen blæste køligt ind ad ørene, og han kunne høre sin egen puls derinde. Povel lyttede til de rolige, taktfaste slag, men han ville ikke give op. Han trængte til kød. Hans kone havde serveret friske

fisk i snart to måneder, og kålgården bugnede af grøntsager, som hun tilberedte med stor opfindsomhed. Men bortset fra en senet suppehøne havde han ikke fået kød i lang tid. Hans mave skreg efter rødt, blodigt kød. Selv en haresteg eller et par agerhøns ville gøre ham glad.

"Har du hørt den seneste historie om Till Uglspil?" spurgte Moritz. Povel åbnede munden, stadig med blikket vendt mod lysningen, og skulle til at sige nej, men Moritz fortsatte uden at vente på svar. "Nede i Magdeburg var der en biskop, der hed Bruno. Han kunne godt lide Till Uglspil og historierne om hans mange narrestreger. Men Biskoppen havde en magister i sin tjeneste, og han kunne ikke lide Uglspil. Han var en lærd mand. "Vise folk bør ikke underholde sig med den slags pjat," sagde han. "Narre kan lære dig om dårskab, men ikke om visdom og sandhed." Han var en fin mand, den magister. Biskoppen og hans folk syntes, han var en visenpind, og besluttede sig for at spille ham et puds. Kan du gætte, hvad de gjorde?" Moritz smed stenene på jorden og slog sig på låret, mens han kiggede forventningsfuldt på Povel. Povels finger slap ikke grebet om aftrækkeren, og han fastholdt blikket på lysningen. Han kendte godt til historierne om den tyske skælm Till Uglspil, der drev løjer med alt og alle. Han brød sig ikke om historierne. Uglspil havde ikke respekt for nogen, og hans narrestreger var næsten altid forbundet med noget latrinært. Povel kendte til Moritz' smag for den slags skøjer, men bar over med det, fordi han følte godhed for Moritz. Han undlod at svare, og Moritz fortsatte. "De skrev et brev til Uglspil og inviterede ham til at besøge biskoppens slot, så han kunne lave en streg med den alvorlige magister. Uglspil tænkte lidt over sagen, og så dukkede han op på slottet, forklædt som læge. Magisteren var nemlig tit syg, og da han hørte, at der var kommet en læge, skyndte han sig ned til ham. "Hjælp mig med min sygdom, og jeg vil lønne Jer rigeligt," bønfuldt han. Uglspil gav ham en gang lægesnak på latin, og sagde så: "Jeg vil gerne ligge med jer over natten, så jeg kan mærke på jeres sved, og deraf finde rede på, hvilken sygdom I lider af." Det gik magisteren med til. Inden de lagde sig

ned, gav Uglspil i skjul magisteren et stærkt afføringsmiddel, og uden hans vidende satte han et stenfad med lort under sengen ind mod væggen, i den side, hvor magisteren lå. Magisteren lå vendt mod væggen og fik stanken i næsen. Han vendte sig utilpas om, men så slog Uglspil en lydløs fis, en rigtig stinker, og så vendte magisteren sig om igen. Sådan gik nogle timer. Så begyndte afføringsmidlet at virke, stærkt og hurtigt, og magisteren svinede sig voldsomt til. Uglspil vendte sig mod ham. "Jeg synes, jeres sved lugter ilde, ærværdige herre. Hvad er det, I fejler?" Magisteren kunne selv lugte det, men han var ved at blive kvalt i den fæle stank og kunne ikke svare. Han forsøgte at rejse sig op, men Uglspil holdt ham nede. "I må blive liggende og svede noget mere, så jeg kan finde ud af, hvad jeres sygdom er. Imens går jeg efter medikamenter." Uglspil stak af fra slottet, men magisteren turde ikke rejse sig fra sengen af frygt for at gøre sygdommen værre. Næste morgen kom biskoppen og hans folk ind til magisteren, der lå stiv og sølle i den stinkende seng. Hele natten havde han ligget og stirret ud i mørket med runde glojne af ren skræk for at bevæge sig. De andre lo og viste ham stenfadet og fortalte om Uglspils streg. "I sagde, at den lærde ikke må omgås narre, for man bliver tåbelig af at lytte til de tossede. Men nu ser I, at narren har gjort jer klog af skade. Ingen er så vis, at han ikke kan lære af en tåbe." Magisteren indså sin brøde og tav, og fra den dag gjorde han sig umage med at le." Moritz afsluttede sin historie og lo stille. "Han er en skælm, den Uglspil. Ham ville jeg gerne møde." Povel nænnede ikke at fortælle Moritz, at der var blevet fortalt historier om Uglspil i flere hundrede år, og at Uglspil sikkert aldrig har eksisteret. Det var bare tåbelige vandrehistorier. "Jeg var på marked i Halsted i lørdags," fortsatte Moritz, da han havde grinet færdig. "Der var en polsk bjørnetrækker. Han spillede på trompet, og bjørnen dansede på bagbenene, mens en rødklædt abe samlede mønter ind. Men bjørnen var så gammel og træt, at den næsten ikke kunne danse. Folk buhede, og en gårdmand fra Halsted tilbød polakken en dyrekamp mod hans to hunde. Det var et sørgeligt syn. Bjørnen var så træt, at den bare lagde sig ned på maven og

lod de to hunde bide den i nakken, indtil den døde. Polakken græd imens, og folk spyttede på bjørnen, da de gik." Moritz rystede på hovedet. "Der var også en havdreng fra Italien i et telt. Jeg fik ikke set ham, fordi jeg ikke ville betale, men jeg snakkede med en, der så ham. Han havde skællet hud som en fisk. På kroppen var skællene hvide, mens de på fødderne var sorte og kødagtige, nærmest som på en skildpadde. Det skulle være et forunderligt syn. De fortalte, at hans mor havde ligget med et havdyr, og hver gang de nærmede sig havet, måtte de holde havdrengen tilbage med magt, fordi han forsøgte at styrte sig i havet og blive forenet med havdyrene." Povel kiggede ned og sukkede.

"Tror du virkelig på det?" spurgte han. Moritz spilede øjnene op.

"Hvorfor skulle det ikke være rigtigt? Jeg så jo selv teltet og talte med en mand, der så ham." Povel undlod at svare og kiggede igen ind mod lysningen. Et advarselskald fra en solsort havde fanget hans opmærksomhed. *Tjuk-tjuk-tjuk* lød det fra skovens indre. Povel spændte fingeren om aftrækkeren. Han kunne høre et *knak* fra en lille gren og blade, der forsigtigt blev trådt ned. Han kneb det ene øje sammen og spejdede over mod den modsatte side af lysningen, hvor solen oplyste bøgetræernes irgrønne stammer. Et gråligt hoved og en lang hals dukkede frem af mørket. Al Povels opmærksomhed blev samlet i ørerne og det åbne øje. Dåen vejrede og drejede ørerne. Povel turde ikke vende sig og tysse på Moritz, men han håbede på, at Moritz' pludselige stilhed var et tegn på, at han også havde set dyret. Dåen trådte et skridt frem i lysningen. Dens øjne spejdede i alle retninger og de brede, bladformede ører drejede til siden. Povel tog en dyb indånding og holdt vejret. Dåen tog endnu et skridt frem og vendte flanken til. Drønet fra bøssens sortkrudtskud bredte sig eksplosivt i den stille skov og slog alt til side. Dåen snublede og faldt ned på maven. "Du fik den!" skreg Moritz og sprang op. Povel blev siddende et øjeblik og mærkede hjertet slå med hurtige, lette slag. "Du fik den!" råbte Moritz igen i fuld spring hen mod dåen. Han viftede med børen og skrælede "Juhu!" Povel satte bøssen fra sig og gik hen til Moritz, der stod betaget og så på

det store dyr. Kuglen havde ramt lige under skulderbladet og var gået ind i hjertet. En tynd stribe blod piplede op fra hullet. Det løb hen over dåens bryst og dryppede ned på den sorte jord, hvor det samlede sig i en lille mørkerød sø. "Et mesterskud," sagde Moritz. "Durk i hjertet." Povels bryst bølgede af glæde og stolthed. Han gik om på den anden side og så på dens runde mave, der var dækket af snehvid sommerpels. Så meget kød. Saltet og røget ville der være mad til en måned. Han kunne allerede dufte det stegte kød. "Hvad er dét?" spurgte Moritz. Povel så op på ham.

"Hvad?" spurgte han. Moritz stod ved dyrets bagende og pegede.

"Dét," svarede han med en fortrukken grimasse. Han bøjede sig ned og kiggede på dåens bagben. De var dækket bagtil af en grågrøn masse, der var størknet på det nederste af benene. Oppe ved halen lå det i tykke, våde lag. Selv om dyret var dødt, blev det ved med at sive ud af endetarmen. Moritz rørte forsigtigt med en finger og lugtede til det. Det lignede grøn plutte, men stank surt og skarpt.

"Hvad er det?" spurgte Povel. Moritz tørrede fingeren af i en græstue og kiggede ærgerligt hen over dyret.

"Det er lort," svarede han. "Det ser ud til, at den har haft skiden-syge." Han rejste sig op.

"Hvad betyder det? Kan vi så ikke spise det?" spurgte Povel og så på Moritz med åben mund. Moritz trak på skuldrene.

"Dåen har måske spist noget, den ikke kunne tåle. Taks, galdebær, konval. Skoven er fuld af giftige planter. Et bid af en grøn fluesvamp kan slå en hest ihjel.

"Men tror du, at giften er gået i kødet?" spurgte Povel med en bekymret mine.

"Det er ikke til at sige." Povel slog hænderne sammen og tog sig til hovedet. Han så de vidunderlige stege fortone sig og forsvinde i mørket mellem træerne.

"Kan vi ikke undersøge det på nogen måde?" spurgte han.

"Hvordan?"

"Vi kan skære dyret op. Smage på det?" Moritz stod og funderede lidt og nikkede så kort.

"Tag fat i forbenene, og så tager jeg fat her." De trak dyret væk fra den sumpede jord og over i den tørre skovbund. Moritz fandt en lille kniv frem og stak spidsen ind ved kæben og lagde et snit ned langs halsen til brystbenet. Hånden stak han ind i åbningen og da han trak den ud igen fulgte rørene med. De kiggede på det hvide, ringstribede luftrør. Det så fint og rent ud. Spiserøret var tomt og glat. "Der er ikke noget at se her," sagde han. Han skar tungen fri fra underkæben, og trak den ud baglæns ud, så den stadig sad fast på spiserøret. Povel så på med rynkede bryn. "Det hindrer mavesækkens indhold i at løbe ud i kødet," forklarede Moritz. Han gik ned bag ved dyret og lagde det på ryggen. Maven var tyk og spændstig. Han spredte bagbenene ud til siderne og stak forsigtigt kniven ind i det bløde bugskind ved siden af gattet. Med en skrattende lyd trak han kniven op mod brystbenet og gjorde sig umage med ikke at snitte det indre. En lang flænge åbnede sig og tarme og organer væltede ud af dyret. Mavesækken var stor og svampet i en grøn farve. De lange tarme lå ved siden af og var krøllede og blege. Varmen dampede fra dem. Moritz rakte hånden ud mod dem, men tøvede, som om han var bekymret for at røre ved dem. "Se," sagde han. "Er det ikke, som om tarmene rører sig?" Povel bøjede sig forover og stirrede på tarmene, der lå fumsede på jorden som slimede, sammenfiltrede slanger. Dele af rørene udvidede sig langsomt og trak sig sammen igen, som om noget kravlede rundt derinde.

"Hvad er det?" spurgte Povel forfærdet.

"Vi må finde ud af det," svarede Moritz. Han rakte hånden ud, men vidste ikke, hvordan han skulle tage fat. "Ræk mig kæppen, der ligger derovre." Povel gav ham den. Med knivspidsen fik Moritz et stykke af tarmen lagt oven på kæppen. Derpå skar han tarmen over og strakte den ud som en snor. Han trykkede tarmrøret ned med knivryggen og pressede hen mod den opskårne åbning.

"Fy for den lede!" udbød Povel og rejste sig op med hånden for munden. Ud af tarmen myldrede det med lange, hvide orme, der

snoede sig uroligt i gulligt slim. Moritz tog endnu et stykke tarm, skar det over og pressede indholdet ud med kniven. Flere tynde, hvide orme væltede ud på jorden, hvor de filtrede sig sammen.

"Det er bændelorme," sagde Moritz. "Dyret er fuld af orme."

"Kan vi så ikke spise det?" spurgte Povel.

"Det tvivler jeg på." Moritz vendte sig mod mavesækken og skar den op. En grønlig, blævret masse flød ud af sækken. Povel holdt sig for næsen på grund af den skarpe stank, der fulgte med. Den var syrlig og stærk, så man næsten ikke kunne trække vejret. Han så ned på den grønne masse, hvor hvide orme stak hovederne op. Det var som at se ål sno sig i en balje.

"Måske er de kun gået i maven og ikke ud i kødet." Povel kiggede forhåbningsfuldt på Moritz.

"Lad os se." Moritz bøjede sig igen ned over dyret. Han stak hånden ind i dyrets brysthule og trak lunger og hjerte ud. Med kniven skar han leveren fri og viste den til Povel. "Se," sagde han og pressede på den rødbrune klump. "Den har små buler, når man presser fra undersiden." Povel kiggede. Leverens blanke overflade var nupret og så mærkelig ud. "Gad vide, hvad det skyldes," sagde Moritz og pressede til, så de små buler svulmede op. En bule åbnede sig pludselig i midten, og ud sprang en lille tyk orm med spidse ender. Moritz kastede leveren fra sig. Povel trådte tre skridt tilbage.

"Den har mider!" udbrød han. Moritz stod lidt og kiggede på leveren.

"Jeg tror, det er larver," sagde han. "Han samlede leveren op og trykkede på den. "Se. Den er fuld af larver." De små hvide larver poppede op af det blanke kød. De vred sig i luften og faldt ned på jorden, hvor de krummede sig hjælpeløst sammen for at komme tilbage til kødet. Moritz fandt hjertet frem fra indvoldsdyngen og studerede den mørkerøde klump. "Se. Selv hjertet er fuld af larver." Han trykkede på det, og de tykke, spidsformede larver skød ud af deres kødkammer og faldt til jorden. Han gav slip på hjertet og vendte sig mod dyret. "Hele dyret er ormædt." Han sukkede.

"Kan vi så ikke spise det?" spurgte Povel.

"Det vil ikke være sikkert." Moritz bøjede sig ned over dåens hoved og mærkede på dets ører. "Kig her. Selv ørerne er ved at blive spist af orme." Povel satte sig ned ved siden af Moritz. Indersiden af dåens ører havde et hævet mønster af ringe, der snoede sig over hinanden. "Det er orme, der lever under huden. Hele dyret er blevet til ormeføde i levende live. Det ville alligevel snart bukke under." De rejste sig op.

"Hvad skal vi gøre?" spurgte Povel. "Skal vi brænde det?" Moritz tænkte lidt.

"Det nytter alligevel ikke. Skoven er fuld af orme. De er alle vegne." Povel rørte ved sine ører og blev ubehagelig til mode.

"Skal vi gå tilbage?" spurgte han og rystede på skuldrene. Han følte pludselig en trang til at skynde sig ud af skoven.

"Tror du, at man kan lade en bøsse, hvis man ikke har nogen hænder?" Moritz sparkede en sten foran sig på stien, mens de gik. De havde lagt skoven bag sig og var på vej tilbage mod byen. Povel var lettet over at være ude af skovens mørke. Han gik med hænderne bag ryggen. Solen bagte på hans sorte kjortel og hattens brede skygger. Moritz bar den tunge bøsse hængende i en strop fra skulderen. Han så op på ham. "Det var der en købmand, der fortalte mig." Povel så på Moritz og forstod ikke, hvad han talte om. "Købmanden havde set en pige, da han var nede i Hamborg," fortsatte Moritz. "Pigen var født uden hænder og fødder, men alligevel kunne hun med sine armstumper træde en nål, skrive med en pen, lade en bøsse og meget andet. Det påstod købmanden. Tror du på det?" Povel lyttede med et halvt øre og trak på skulderen. Selv om de var ude af skoven, kunne han stadig mærke et ubehag risle ned over ryggen. "Jeg kan ikke se det for mig," sagde Moritz. "Måske kan hun godt skrive med en pen og spille på et instrument. Men hvordan kan hun træde en nål og lade en bøsse uden hænder? Jeg har ligget og spekuleret over det de seneste par nætter, men kan ikke få det til at hænge sammen. Hælde krudt i piben, stampe med ladestok og placere gnisten. Hvordan kan man håndtere alle de små dele

uden fingre?" Han rystede på hovedet. "Jeg har tænkt på at opsøge købmanden og spørge, hvordan det egentlig gik til, men jeg er i tvivl om, hvordan jeg skal gribe det an, uden at han føler, at jeg beskylder ham for at lyve. Har du et forslag til, hvordan jeg kan spørge ham?" Povel stirrede lige frem for sig og svarede ikke. Moritz fulgte hans blik og fik øje på en sortklædt skikkelse, der kom gående i høj fart hen imod dem længere ude på stien. Det var præsten, Anders Perlestikker, eller Mavorm, som han kaldte sig, når han stod på prædikestolen og fortalte om de fristende slanger, der snor sig i vores indre. Han gik med rank ryg og armene flagrende efter sig. Ved bymarkerne mødtes deres veje. Præsten stoppede op med en overrasket mine.

"Hvad laver De her?" spurgte han. Hans blik sprang frem og tilbage mellem Povel og Moritz. "Med en bøsse? Er De på jagt efter kongens vildt?" Povel trådte et skridt frem og ville svare, men præstens ansigtsudtryk fik ham til at stoppe. Hans hud var bleg, og det hvide i øjnene skinnede underligt. Præsten hævede sin hånd og pegede på Moritz. "De skal blive indberettet. Krybskytteri på kongens vildt er ulovligt." Han så ærgerligt på Povel. "De er udpeget af kongen og burde vide bedre. Det er Deres egen sag." Han rystede af-færdigende på hovedet.

"Det er snepper, vi har været på jagt efter," sagde Povel. Han vendte hånden i luften som forklaring. Præsten så på ham med et skuffet blik og sukkede.

"Ak, ja," svarede han og kiggede med et tomt blik ind mod byen. "Jeg har netop været ude hos Mumme Væver i Halsted. Han var syg og skulle have den sidste nadver. Konen græd, det kræ." Han nikkede kort og gik.

"Hvad var der i vejen med præsten?" spurgte Povel, da han var nået uden for hørevidde. "Hvorfor er han efter dig?" Han så på Moritz.

"Han har ikke været sig selv siden kirketyverierne for halvandet år siden. Underligt, at det kunne slå ham sådan ud. Har du ikke lagt mærke til, at han tit står og væver i kirken og ikke ved, hvad han

skal sige?" Povel rømmede sig. Han vidste godt, hvorfor kirketyverierne i februar 1628 havde forandret Perlestikkeren. Præsten var selv skyld i den vanære, der havde ramt kirken, men det var en viden, som Povel ikke havde delt med andre.

"Men hvorfor er han efter dig?"

"Førhen værdigede han mig ikke et blik, men efter jeg har lejet en af hans små boder i Klostergade, er han bøs, hver gang han ser mig. Han er som et galhovedet kvindfolk. Det er en underlig måde at behandle sine lejere på."

"Har du gjort ham noget?"

"Ikke noget, jeg ved af."

"Sært." De blev stående og så efter præsten, indtil han forsvandt ind ad byporten. "Lad os følge efter. Jeg skal ind på rådhuset."

Borgmester Boesen sad tungt på sin stol. Maven hindrede ham i at sidde tæt på bordet. Selv om han sad med udstrakte arme, var det kun lige akkurat, at hans hænder kunne nå ind til bordet og få fat i de papirer, der lå foran ham. Povel satte sig i vindueskarmen med ryggen til byens torv og betragtede den svære borgmester. Han havde altid været en bugsak, men det var først i det seneste år, at der var kommet noget besværet over ham. Hans krop virkede mindre livlig. Alle bevægelser var blevet langsomme, som om det forvoldte smerte at røre sig. Den sorte kjortel var blevet udvidet flere gange, så den nu lignede et markedstelt. Povel var bekymret for Boesen. Han var bange for, at han ville revne, hvis hans krop blev ved med at vokse.

"Er der noget nyt?" spurgte borgmesteren og pustede tungt. Selv det at tale voldt ham besvær.

"Nej." Povel så ud ad vinduet.

"Held i skoven?" Povel smilede.

"Nej. Heller ikke der." Nede på torvet havde han fået øje på Mads Krog, der havde en gård i Tilegade, ikke langt fra Povels gård. Han gik med usikre skridt langs den nordlige husrække og så ud, som om han ikke vidste, hvor han skulle hen. Povel undrede sig.

Mads Krog var en hæderlig mand og ikke en, der drak sig omtumlet så tidligt på dagen. Byrådet havde lige udpeget ham som rodemester, hvilket indebar, at han skulle opkræve skatter hvert halve år. Det ville blive noget rod, hvis flasken havde taget ham. "Noget nyt her?" spurgte han borgmesteren, mens han med blikket fulgte den slingrende mand nede på torvet.

"Ja, der er fundet et pigebarn i Byfogedsøen." Povel vendte sig mod borgmesteren.

"Er hun død?"

"Så vidt jeg ved, ja."

"Hvornår er det sket?"

"En omstrejfer fandt hende i morges og skyndte sig herind for at fortælle om sit fund. Han håbede vel på en lille erkendtlighed."

"Fik han det?"

"Næ, han blev sat fast, så du kan afhøre ham. Han sidder nede i hullet på torvet." Povel kiggede ud og kunne se et par hænder, der holdt fast om risten nedefra.

"Hvor er pigen?"

"Hun er ikke bjærget endnu. Rasmus Smed er derude. Du skal også derud." Povel vandrede ud ad byporten. Luften var tør og varm. Solens refleksioner fra blade og sten skar ham i øjnene. Ved Byfogedsøen så han Rasmus Smed stå med ryggen til i sin enorme vægterfrakke. Povel kunne ikke forstå, at han ikke skiftede den ud i sommervarmen. Da han kom tættere på, kunne han se Rasmus' skuldre skælve og høre ham snøfte.

"Hvad er der los?" spurgte Povel. Rasmus pegede på jorden uden at se op.

"Se den lille pige." Povel kiggede. En lille pige lå på jorden. Hun var klædt i en hvid særk, der nåede ned til fødderne. Ansigtet var gråblåt, og det tynde, lyse hår klæbede sig fugtigt til hovedbunden. Øjnene var lukkede, og de blegrøde læber formede en trutmund. Hun kunne ikke være mere end fire-fem år. Povel var lettet over at se, at det ikke var et spædbarn. Byen havde i de seneste par år måttet afhugge flere kvinder på torvet, fordi de havde ihjelslået deres

nyfødte og ukristnede spædbørn. Byen kunne ikke rumme mere af den slags ugudelighed. Rasmus hulkede. Han var helt forslasket, og frakken drev af vand.

”Har du lige hentet hende op?” spurgte Povel. Rasmus nikkede. Povel vidste ikke, hvad han skulle sige til ham. Rasmus havde så let til følelser, og Povel spekulerede tit på, om han egnede sig til arbejdet som vægter. I det daglige, når der var fred i byen, gik det fint nok, og byens borgere satte pris på Rasmus, der var en ædruelig og ærefuld mand. Men når der opstod voldsomme sager, og især når der var børn indblandet, havde han svært ved at styre sine følelser og blev humørsyg som en blævrecone. Det passede sig ikke for en vægter, og Povel syntes, det var pinefuldt at overvære.

”Har du undersøgt hende?” spurgte Povel. Rasmus rystede på hovedet. Povel bøjede sig ned og studerede hendes hoved. Ud over den blå ligfarve var der ikke tegn på noget, der kunne forklare, hvad hun døde af. Hun kunne være druknet. Det ville være det bedste. Han kiggede ned på de små fødder, hvor blodårerne trådte frem som blå streger på den bleggule hud. Han løftede forsigtigt særken op over hendes ben. De blå streger fortsatte op over knæene, men ved det øverste af lårene samlede de blå streger sig i en rødsort plamage, der bredte sig ud over lysken. Povel rejste sig op og blev i tvivl om, hvordan han skulle fortsætte. Rasmus stod med tilbageholdt åndedræt og kiggede på den lille piges ben med et forfærdet blik. Povel bøjede sig ned og trak ned i særkens halsåbning. På hal-sen havde pigen flere mørklilla knuder, der bulede ud. De var på størrelse med spurveæg. Povel stivnede og rejste sig langsomt op.

”Det ser værre ud, end jeg frygtede,” sagde han. Rasmus stirrede på ham.

”Er det ...?” spurgte han uden at fuldende sætningen. Povel nikkede langsomt.

”Det frygter jeg.”

”Pestilensen,” færdiggjorde Rasmus. Povel løb tilbage mod byen. Han havde givet Rasmus besked om at pakke pigen ind i et klæde og bringe hende ned i rådhusets kælder, så hun kunne blive

undersøgt grundigt. De måtte være sikre. Men i Povels sind var der ingen tvivl. De var blevet ramt igen. Det var kun fire år siden, i 1625, at den seneste pestbølge havde skyllet ind over byen og taget 300 borgere, mest børn, med sig. Og den forrige gang lå kun tilbage i 1619, hvor et par hundrede døde. Endnu en pestbølge kunne ud-slette byen helt. Byen led stadig under det mandtab, pesten havde ført med sig for fire år siden. Flere marker lå brak, fordi der ikke var folk til at så og høste. Mange kvæg bukkede under af sult, og håndværkere var blevet en så stor mangel, at de få, der var tilbage, forlangte ågerpriser for deres tjenester. Selv tjenestefolk og bønder var blevet så bevidste om deres værd, at de rask hen sagde nej til at arbejde under de samme betingelser som før. Kongen havde endda forbudt dødsstraf og udsendt straffefanger til at passe markerne. Tanken om alle de ulykker, der kunne ramme dem igen, fik det til at svimle for Povel. Han så ud over de brakke bymarker og satte farten op. Boesen måtte have besked hurtigst muligt. Hvis de nåede at træffe de rette forholdsregler, kunne de denne gang måske begrænse omfanget.

Borgmester Boesen sad med nedfalden underkæbe og fingerspidserne hvilende på bordkanten. Nyheden havde fået hans krop til at synke sammen, så det så ud, som brystet og skuldrene var ved at blive opslugt af den fyldige mave. Han stirrede tomt på Povel.

"Er du sikker?" spurgte han. Povel trak på skulderen og vendte blikket mod gulvet.

"Det så sådan ud."

"Vi må være sikre." Boesen rejste sig med besvær og mavede sig hen mod vinduet. "Byen bliver sat i karantæne, hvis vi er ramt igen. Handlen går i stå, folk vil sulte, høsten fejle. Vi kan ikke klare det igen. Ikke så hurtigt. Hvor mange år er det, siden pestilensen sidst grasserede i byen?"

"Fire år."

"Og nu skulle den være her igen?" Boesen rystede langsomt på hovedet og stirrede ud ad vinduet. Hænderne lå foldet hen over maven. "Vi kan ikke klare det."

"Men hvis vi tager de rette forholdsregler," indvendte Povel, "hvis vi gør det allerede nu, så kan vi måske hindre, at den rammer så hårdt." Boesen så på Povel med et bedrøveligt blik og lod armene falde ned langs siden.

"Er der nogen forholdsregler, der virker? Er pestilensen ikke bare djævelen, der åbner gabet ned til helvede, og det eneste, vi kan gøre, er ydmygt at lade os falde?" Povel brød sig ikke om at Boesen citerede præsten, Anders Perlestikker, der tit stod på prædikestolen og talte om helvedes gab, der ville opsluge os alle for vores synder. Han kunne ikke lide præstens sortsyn.

"Men vi har kongens forordning om pest, som han udsendte for kun fire år siden. Deri står flere fornuftige ting, vi kan gøre for at hindre pesten i at sprede sig." Boesen nikkede.

"Kan du huske, hvad forordningens første anbefaling er?" spurgte han.

"At vi skal bede Gud om nåde," svarede Povel.

"Ja," svarede Boesen. "Jeg husker det også. Pestilensen er Guds straf for vores synder. Vi skal gøre bod og angre og ydmygt tage imod den straf, Herren skænker os." Povel så bekymret på Boesen. Det lignede ham ikke at tale på den måde. Han rømmede sig.

"Det er rigtigt, men der står også andre ting, vi kan gøre." Boesen så på ham.

"Det er rigtigt," medgav han. Han vendte sig rundt og fandt tilbage til sin stol. "Kald på Jens Byskriver, og lad ham komme med kongens forordning. Lidt senere stod Jens Byskriver i døren med en gullig pamflet, hvor der på forsiden med slyngede bogstaver stod: "Forordning Huorledis i Pest, Blodsot oc saadanne smitsomme Siugers tid skal forholdis." Boesen tog imod pamfletten og satte sine glarøjne yderst på næsen. Med monoton stemme begyndte han at læse op:

”Siugis Forstandere. At paa det en huer effter denne Voris Forordning dißbedre sig kand haffue at forholde. Da det første saaden smitsom Siugdom begynder inden eller vden Lands, huor fra Segling oc Handteering pleyer at komme, vdi negden at tiltale skulle Borgemester oc Raad med Sogneprestens oc Medici, huor nogen er, eller den forfarenste Bartschers Raad anordne toe-trey eller flere aff Raadet eller andre gode forstandige Dannemend, som tilstede blifue ville, huilcke skulle være de Siugis Forstandere oc med en sand Guds fryct holde offuer denne Voris Forordning oc engang i det ringeste huer Uge med Sognepresten sig Raadføre, oc om Brøst findis, giffue det Borgemester oc Raad tilkiende, at der paa kunde Raadis bode.”

Povel stod med ryggen til og kiggede ud ad vinduet, mens han lyttede, men han havde svært ved at koncentrere sig og få fat om tekstens indhold. Boesen lød stakåndet og opgav irriteret sin oplæsning. ”Kan du ikke fortælle, hvad der står?” Han rev glarøjnene af næsen og rakte pamfletten til Povel. Han tog imod papiret og lænede sig op ad vindueskarmen, mens han nulrede sin øreflap.

”Ved mistanke om pestilens skal vi nedsætte et råd,” læste han. ”Rådet skal bestå af borgmesteren, sognepræsten, en læge, hvis der findes en sådan i byen, ellers en bartskeer –”

”Det bliver så en bartskeer,” indskød Boesen.

”Og to-tre gode dannermænd,” fortsatte Povel.

”Det bliver rådmændene, og du skal også være med.” Povel mærkede rygskindet krympe sig ved synet af Boesens stumpe pegefinger rettet mod sig.

”Rådet skal mødes en gang om ugen og sørge for, at forordningen bliver overholdt,” læste han videre.

”Det kan vi nok,” mente Boesen. ”Og hvad så? Hvad er de konkrete forholdsregler?”

”1. Når pestilensen er konstateret, må ingen personer fra de ramte områder komme ind i de områder, hvor der ingen syge er.”

"Det gjorde vi også sidste gang," indskød Boesen. "Der spærrede vi Klostergade, Vejlegade og Kongenstofte af."

"Ja," svarede Povel og læste videre. "Hvis nogen sniger sig ud af de afspærrede områder, skal de indespærres i et pesthus. Hvis der ikke findes et pesthus, kan byrådet benytte et af byens værtshuse som pesthus."

"Hm." Boesen tænkte. "Det kunne være værtshuset Skrubben, der ligger ude i Møllebugten." Povel nikkede.

"2. Dernæst skal breve og forsendelser røges. Skibe må ikke blive losset, og søfolk skal blive ombord." Boesen sukkede.

"Det går ikke. Breve kan blive røget, men vi kan ikke undgå at lade skibene komme ind med deres varer til byen. Streg det over. Vi ryger varerne ligesom brevene. Hvad skal de ryges med?"

"Enebær, så vidt jeg ved."

"Det gør vi. Videre."

"3. Rådet skal udnævne en bartskær som pestmester og yde ham en god månedsløn. De fattige skal han besøge og passe uden betaling, mens de, der har formue, skal betale for pestmesterens hjælp. Han må gå ind hos folk ved mistanke om sygdom, også selv om han ikke er tilkaldt, og ved disse besøg skal han medbringe røgelse for at slå sygdommen ned." Boesen trommede med fingrene på bordet.

"Hvem skal vi udnævne som pestmester? For fire år siden mistede vi tre bartskærer til pesten, og i dag har vi kun to tilbage i byen." Han så op på Povel.

"Jeg vil foreslå Andreas Bartskær fra Søndergade," svarede Povel. "Kurt Bartskær fra Tilegade er ikke altid rask."

"Godt. Andreas var også den eneste bartskær, der overlevede arbejdet som pestmester i 1625. Han må være den rette. Kontakt ham." Povel ville læse videre, men Boesen verfedes ham af med hånden. "Det må være nok. Ikke mere nu. Vi ved jo ikke med sikkerhed, om det er pestilens, der har fat. Find ud af det, inden vi gør mere." Han vinkede Povel hen mod døren. "Og ikke et ord til nogen. Få fat på Andreas Bartskær, så han kan se den lille pige."

I rådhuskælderen stod tyske Johanna Jordemoder med skulderen lænet op ad et bord i det bagerste rum, som de brugte til at opbevare de døde, der ikke havde et hjem, inden de skulle i graven. Ud over at hjælpe børn til verden var Johanna Jordemoder også med til at vaske byens døde kvinder inden deres himmelfærd. Bordet var mørkt af kropsvæsker fra de mange kroppe, der i tidens løb havde ligget der og ventet på genopstandelsen. Nu var det den lille pige, der lå på bordet. Med sin hvide særk og blege hud lyste hun op i det mørke kælderrum, næsten som en engel, tænkte Povel. Jordemoderen vendte sig om, da hun hørte Povel stå i døråbningen. Hun havde bundet en grå klud om ansigtet, så luftvejene var dækket. Hendes øjenhøjde nåede Povel til navlen, men han vidste, at hun var ferm og havde stærke hænder.

"Herr byfoged," sagde hun. Povel holdt en klud mod næsen og nikkede. "Der er noget her, der ikke er rigtigt." Hun vinkede ham hen til bordet. "Det er pestilens, der har farvet hendes hud. Det er jeg ikke i tvivl om. Men var det også pestilens, der slog pigen ihjel?" Jordemoderen så op på Povel. Den grå klud blæste ud ved næsen. "Her," sagde hun og trak pigens særk op over brystet, så kun hovedet var dækket. Povels brystkasse trak sig sammen ved synet af den lille, misfarvede krop. Store mørkeblå plamager løb hen over maven og brystet. "Alt det her er pestens værk," sagde jordemoderen og pegede på de blå streger og knuderne ved halsen. "Men det her er noget andet." Hendes hånd standsede ved en hævet stribe, der gik hen over maven fra hofte til hofte. "Det er en åbning, der er blevet syet sammen igen. Og som De kan se, er der en frisk sårrand, og for mig ser det ud, som om pigen er blevet syet inden hun døde." Jordemoderens store øjne så skarpt på Povel. "Prøv at se her," nødede hun og trak ham i ærmet ved albuen. Med kluden presset mod næsen lænede han sig forover og så på den hævede stribe, som man let kunne overse på grund af maveskindets mørkeblå farve. Povel kunne se, at det var en sjusket syning med grove og ujævne sting, der fik hudfolder til at bølge op. "Prøv at mærke her," sagde jordemoderen og tog fat i Povels hånd og førte den op til pigens mave.

Povel lod det ske, ude af stand til at sige fra. "Kan De mærke?" Hun så på ham. Povel mærkede forsigtigt med fingerspidserne på pigens kolde mave. Jordemoderen trykkede hans håndflade ned på maven. "Kan De mærke noget hårdt?" Povel nikkede og trak hånden til sig. Han så på sin håndflade og tørrede den af på bagsiden af kjortlen. "Hvorfor er hendes mave så hård?" spurgte jordemoderen. "Jeg tror ikke, det er noget naturligt. Jeg tror, at nogen har proppet noget ind i pigens mave og syet den sammen, og at det er derfor, hun døde." Povel løftede blikket fra sin hånd og så på jordemoderen.

"Hvad siger du?" udbrød han. Jordemoderen lagde armene over kors.

"Ja," svarede hun. "Jeg tror, at hun er blevet ihjelslået."

"Men hvem skulle gøre det, og hvorfor? Og hvad er det, der er syet ind i pigens mave? Har du undersøgt det?" Povel mærkede, at hans ben blev bløde. Det ville være en god nyhed, hvis pigen ikke var død af pest, men alternativet, at de havde fået en ny barnemorderske, var næsten lige så slem. Ovenikøbet en drabsmand, der var grum nok til at skære den lille piges mave op, mens hun var i live, og bagefter sy såret sammen for at skjule sine spor. Han var glad for, at Rasmus Smed ikke var her nu. Han ville miste besindelsen, hvis han hørte, hvad jordemoderen fortalte. "Men er du sikker? Har du undersøgt det?" gentog han.

"Nej. Det er ikke min opgave at skære i folks kød. Det må De få bartskæren til." Povel trak i sit hår og opdagede, at det var med den hånd, han havde rørt pigens mave.

"Tak," sagde han og gik op ad trappen og ud på torvet. Han følte sig omtumlet, og middagssolen skar ham i øjnene. Torvet var fuld af folk, der gik rundt i sommerklæder. Han lukkede øjnene og forsøgte at løsne kjortlens halsåbning. Synet af pigens blegblå ansigt sad på hans nethinde. Hun virkede så lille og sart. En duft af brændte urter fik ham til at slå øjnene op og se sig om. Bag ham stod Andreas Bartskeer iført en lang, heldækkende kjortel, svære handsker og en lædermaske med to glughuller og et påsyet, spidst

fuglenæb af jern. I hånden bar han en lille, sort lædertaske. Røgen stod ud af små huller fra maskens næb.

"Jeg står til Deres tjeneste," lød en besværet stemme inde fra masken. Bartskæren bukkede let forover. Povel stod et øjeblik stum, men tog så hurtigt fat i bartskærens albue og trak ham hen mod rådhusets dør.

"Jamen –" mumlede han. Povel skubbede ham ned ad kældertrappen og pressede ham op mod en væg.

"De må ikke vise Dem i et sådant antræk!" hvæsede han. "Hvad vil folk ikke tænke? De gør dem bange!" Bartskæren bukkede igen.

"Med forlov. Man kan aldrig være for forsigtig."

"De skaber frygt, når De går rundt på den måde, og endnu ved vi ikke, om der er grund til at nære frygt."

"Jeg skal sige Dem noget," sagde bartskæren og løftede en behandsket pegefing. Povel kunne høre, at han trak vejret med besvær inde bag masken. "Da Jens Byskriver bad mig komme i anledning af et muligt pestilensstilfælde, iførte jeg mig straks denne dragt. Når jeg overlevede den forrige pestbølge, var det kun på grund af min omhyggelige forsigtighed. Jeg mistede en kone til pesten i 1626, hvilket jeg ikke vil risikere igen. Jeg har derfor været forberedt, når den sorte syge kom tilbage. Inden jeg forlod mit hjem har jeg fået klædt min familie og tjenestefolk i samme antræk for at beskytte dem mod sygen." Han lagde hovedet på skrå. Povel kunne se bartskærens øjne inde bag maskens glughuller. De plirrede let. Han trådte et skridt tilbage.

"Men hvad er det for en udklædning, De er iført? Hvad skal den lange spids på masken gøre godt for?" Andreas Bartskær løftede sine hænder op foran brystet og lod fingerspidserne møde hinanden.

"Det er en maske, som jeg har fået lavet hos smeden i Kattesundet. Den er lavet efter nogle tyske tegninger. Den tyske medicus er jo tit lidt forud for os andre. Man fylder næbbet med sygdomsbekæmpende røgelse. Se her, den yderste spids sidder på et hængsel og kan lukkes op. Heri placerer man røgelsen, tænder ild, og så kan

man gå rolig rundt blandt de pestilensbefængte. Røgen rensrer luften og hindrer sygen i at trænge ind i kroppen." Povel vidste ikke, hvad han skulle sige. Han var irriteret på bartskæren, ubehagelig til mode ved synet af den uhyggelige maske, men også fascineret af maskens sindrige udførelse og den redning, som masken måske kunne være. Bartskæren, der åbenbart kunne mærke hans interesse, fortsatte. "Oprindeligt var tanken, at masken skulle laves i sølv, fordi sølvet renhed bedre kan beskytte en, men det blev desværre for tungt. I stedet har vi lavet den i tyndt jern, og for at holde vægten nede har vi lavet selve hovedet i læder og syet jernnæbbet fast på læderet." Povel følte på næbbet.

"Hvordan undgår De, at det tunge jernnæb falder ned?"

"Masken er forsynet med nogle stropper, som går ned bag nakken og rundt om armhulerne." Han løftede armene i vejret og viste Povel, hvor stropperne var spændt fast. "Det holder masken og næbbet på plads." Povel nikkede.

"Udmærket. Lad os gå ned og se på den lille pige." Han gik forrest mod det bagerste kælderlokale. På vejen hørte han bag sig et *klonk* og en vredladet hvæsen. Han vendte sig om og så bartskæren stå med begge hænderne presset op mod næbet.

"Det er svært at se noget hernede," mumlede han. Han rakte hænderne ud til siderne og følte sig frem gennem kældergangene. Povel gik i forvejen. I døderummet sad Johanna Jordemoder på en stol og ventede.

"Hvad laver du her?" spurgte Povel.

"Jeg vil vide, hvad der er sket," svarede hun. "Jeg har en datter på pigens alder." Andreas Bartskær nåede frem til rummet.

"Hvor er den døde pige?" spurgte han og så sig om.

"Hun ligger på bordet," svarede Povel.

"Hvor?"

"Der," svarede Povel og pegede. Bartskæren blev ved med at dreje hovedet. Johanna sad med hånden for munden og stirrede på den sortklædte fugleman.

"Kan vi tænde et lys?" spurgte Andreas. Povel sukkede.

”Tællelyset over bordet er tændt. Måske skulle De tage masken af, så De kan se noget.” Bartskæren stod lidt og betænkte sig, men begyndte så at tage sin maske og dragt af. Det tog sin tid. Først skulle den lange, tunge kjortel krænges op over hovedet. Dernæst skulle læderstropperne om skuldrene løsnes, og til sidst kunne han knappe lædermasken af. Da bartskæren var færdig, stod han pustende med krøllet, langærmet undertrøje og klattet hår, der var vådt af sved. Hans brede næse snappede efter vejret. Hverken Povel eller Johanna sagde noget.

”Nå, der har vi den lille pige,” sagde bartskæren, da han var færdig. Han bandt en klud om ansigtet og gik hen til bordet og løftede op i pigens særk. ”Hmm. Her er vist ikke megen tvivl. Blå striber på benene, blodudtrækninger i huden, der har samlet sig i små søer på mave og bryst.” Han trykkede med en pegefinger på brystkassen. ”Huden væsker, og jeg vil sige at farven er blålilla. I lysken og ved halsen har vi sortlilla knuder, enkelte på størrelse med små mejseæg.” Han løftede pigens højre arm. ”Også i armhulen ser vi de sorte, ægformede hævelser. Det kunne meget vel være pestsymptomer, men også andre sygdomme er en mulighed, forrådnelsesfeber for eksempel.” Bartskæren åbnede pigens mund og bukkede sig forover og lugtede til pigens mundhule gennem kluden. ”En stram og bitter lugt af råddent kød. Jeg vil tro –”

”Hvad tror De?” Borgmester Boesen stod bag dem og fyldte hele døråbningen. Povel var overrasket over, at han ikke havde hørt ham komme. ”Er det pestilens?”

”Jeg vil mene det.” Bartskæren trak ansigtskluden ned over hagen og rankede sig.

”Vi skal gerne være sikker,” svarede Boesen. ”Det vil få store konsekvenser for byen, hvis vi melder pest, og det viser sig at være forkert.” Bartskæren krympede sig og fik et vaklende blik.

”Det kan naturligvis også være andre sygdomme. Der er endnu mange sager, som de nye videnskaber ikke forstår sig på, og den gode Herre har det jo med at sende nye plager for at minde os om vores lidenhed.” Han så usikkert på Boesen.

"De skal være sikker," svarede Boesen. "Har De ingen metoder, der kan fastslå dødsårsagen med sikkerhed?" Povel kiggede over på bartskæren. Det var sjældent, at han så Boesen optræde så nedladende over for andre, og virkningen var tydelig at se på bartskæren.

"Jo, naturligvis," mumlede han. "Der er visse metoder, som regnes for usvigelige."

"Godt. Så brug dem." Boesen vendte sig om og forsvandt i den mørke kældergang. Bartskæren fandt sin lædertaske frem og tog en lille kniv op. Han smøgede sine ærmer op og gik hen til bordet. Povel kunne se, at han havde fået noget af sin selvsikkerhed igen. Han vendte sig mod sine to tilskuere.

"Kirtlerne i lysken og under armhulen kan svulme op af flere sygdomme," belærte han, "men knuder, der skyldes pestilens, har en særlig lugt. Derfor kan man ofte afgøre spørgsmålet ved at skære knuderne fri og undersøge dem nærmere." Povel og Johanna nikkede, og bartskæren bukkede sig ned over pigen og skar med kniven et snit rundt om en sort knude på halsen. Bartskæren løftede huden med knivspidsen og brugte en tang til at trække en opsvulmet kirtel ud. En sort, tyktflydende væske sivede langsomt ud fra hullet og ned over halsen. Povel holdt sig for næsen med sin klud, men kunne alligevel mærke den skarpe lugt, der bredte sig fra det åbne sår. Det var en ram og bitter lugt, som en blanding af rovdyr og fordærvet kød. Bartskæren holdt kirtlen mellem fingrene og trykkede på den, så der flød sort, blævret blod ned over hans hånd. "En cremet konsistens, som opvarmet tjære," sagde han og holdt kirtlen op mod næsen. Hans ansigt fortrak sig. "Og en skarp lugt. Bitter, syrlig." Han snusede igen til kirtlen. "Den river i næsen. En skarp blodlugt og kødforrådelse. Samme lugt, man finder hos selvdøde sommersvin i skoven. Men også en svag, sødlig duft som af hengemte kirsebær, der er gået i gæring." Han proppede kirtlen tilbage i hullet og tørrede sine fingre i en klud.

"Er det pest?" spurgte Povel. Bartskæren så tøvende på ham.

"Jeg vil mene det, men jeg kan ikke udelukke andre sygdomme. Den sødlige bilugt taler for noget andet."

"Skal vi melde til byens folk, at pesten igen har ramt os?" Bartskæren trak på skulderen.

"Som Boesen siger, så kan det få svære konsekvenser for byen. Måske er det bedst at vente og se, om der sker flere dødsfald. Hvis der dukker nogen syge op, mens de stadig er i live, kan vi også undersøge deres urin. Det giver tit et mere klart billede." Povel nikkede.

"Hvad med syningen på maven?" spurgte Johanna.

"Ja, hvad med den?" spurgte bartskæren, mens han var ved at pakke sammen.

"Skal du ikke undersøge den?"

"Det var pestilensen, jeg blev tilkaldt for at undersøge."

"Men hvad hvis det ikke var pesten, hun døde af?" Bartskæren så tøvende på den lille pige. Han gik hen til bordet og trykkede på pigens mave.

"Den er hård. Det er ganske vist underligt." Han gik hen til sin taske og fandt den lille kniv frem igen. "Vi kunne jo skære syningen op og se, hvad der gemmer sig derinde." Han så på de to. "Ønsker I, at jeg gør det?" Johanna sprang ned fra stolen og gik hen til bordet. Povel rejste sig også.

"Det kunne stille sagen anderledes, hvis det ikke er pestilensen, der tog livet af den lille pige," sagde han. Bartskæren nikkede.

"Jeg forstår." Han smøgede igen sine ærmer op og begyndte at skære syningen op, sting for sting. Da han var færdig, foldede han maveskindet op mod brystkassen. "Ja, det ligner ikke, hvad man normalt finder i en mavesæk." Povel lænede sig forover med både kluden og ærmet for næsen. I stedet for tarme og rosafarvede organer så han et sort pløre. Synet fik ham til at tænke på den sumpede jord ude i skoven. "Tarmene og det indre er fjernet," sagde bartskæren.

"Hvad er det så, hun har i maven?" spurgte jordemoderen. Bartskæren stak en pegefinger ned i den sorte masse og tog en klat op

med fingerspidsen. Han snusede til klatten og nulrede den mellem to fingre.

"Jord, lader det til."

"Jord?" spurgte Povel.

"Jord og hø."

"Hvad er det hårde?" spurgte jordemoderen. Bartskæren ledte med fingerspidserne og trak lidt efter en flad genstand op af pigens mave.

"Hvad er det?" spurgte Povel. Bartskæren tog kluden og tørrede den sorte plutte af. Spidse takker dukkede frem på genstanden.

"En kam," sagde bartskæren og holdt den op foran sig.

"En kam? Hvad laver den i pigens mave?" Povel så desorienteret på bartskæren. Jordemoderen kiggede ned i den åbne mave.

"Er der mere?" spurgte hun. Bartskæren kiggede på den døde krop.

"Vi kan jo lige så godt tømme mavesækken helt," sagde han. Han lagede kammen på bordet og brugte højre hånd til at grave maveindholdet ud. Den sorte jord lagde han i en dyngge på bordet. Lidt efter trak han en rund genstand ud.

"En trædukke," sagde han, da han havde rensset den med kluden.

"En trædukke?" Povel følte sig mere og mere forvirret. Johanna lænede sig ind over bordet. Hun så ud, som om hun selv havde lyst til at grave i pigens mave.

"Se, om der er mere," sagde hun. Bartskæren gravede videre.

"Der er noget blødt her," sagde han. Han holdt en aflang klump op foran Povel og jordemoderen. Den var indsmurt i den mørke plutte og var på størrelse med en solsort.

"Er det et af pigens organer?" spurgte jordemoderen.

"Ja, måske," svarede bartskæren og skrabede med en fingernegl på klumpens overflade. "Men det lader til, at den har pels."

"Pels?" Jordemoderen så forventningsfuld ud.

"Ja, pels." Bartskæren brugte kluden, men klumpen blev ved med at være uformelig. "Måske skal vi bruge lidt vand," sagde han. Jordemoderen sprang afsted og kom hurtigt tilbage med en skål

vand. Bartskæren lagde klumpen på bordet og begyndte at vaske den. En lille pind kom til syne. "Jeg tror, det er et ben, vi har her." Bartskæren trak det lille ben ud til siden. "Og her er endnu et ben." Han kom mere vand på. "Heroppe har vi vist en lille mund med spidse, hvide tænder. Og her er en hale."

"Jeg vidste det!" udbrød jordemoderen.

"Vidste hvad?" spurgte Povel.

"Det er en kattekilling, er det ikke?" spurgte jordemoderen og så på bartskæren.

"Jo. Det ser sådan ud." Da han var færdig med at vaske, lå en lillebitte kattekilling på ryggen med våd pels og lukkede øjne.

"Hvordan vidste du det?" spurgte Povel og så mistænksomt på jordemoderen.

"Det er trolddom," svarede hun. "Killingen er lagt ind i maven for at afværge det onde." Povel trådte et skridt tilbage og mærkede maven dreje rundt. Den skarpe dunst af råddent blod forsvandt fra hans næse. Han vidste, at katte blev anset for at være djævlens dyr. Hvis man gravede en levende kat ned under dørtrinnet til husets indgangsdør, ville djævelen tro, at onde ånder allerede var flyttet ind, og gå huset forbi. Det ville hindre alle ulykker. Men hvorfor stoppe en kattekilling ind i maven på en lille død pige? Jordemoderen så ud til at læse hans tanker. "Den, der har syet katten ind i pigens mave, har troet, at det ville hindre djævelen i at tage hendes sjæl." Povel gik rundt om sig selv og prøvede at forstå, hvad det var, der lå på bordet.

"Men hvad med kammen, dukken og jorden?" spurgte han og så på jordemoderen. Hun trak på skulderen.

"Blandt bønder er det et almindeligt husråd at smøre huden ind i plutte, når sygdomme raser," sagde bartskæren. "Det lukker hudens porer til og hindrer sygdommen i at trænge ind i kroppen. Måske har den person, der har syet pigens mave, også ment, at jord og hø ville virke ved indvortes brug."

"For at hindre sygdommen i at trænge ind i kroppen?" spurgte Povel.

"Formentlig," svarede bartskæren.

"Og kammen og dukken?"

"Så hun kunne rede sit hår og gøre sig pæn, når hun skulle møde Skaberen." Jordemoderen tog trædukken op fra bordet. "Og dukken skulle hun have at trøste sig med og vise til Herren, så han kunne se, at hun kun var et barn." Povel nikkede og gik igen rundt om sig selv. Jordemoderen og bartskæren stod afventende og så på ham, som om deres arbejde var færdigt. "Men hvorfor gøre sig al den umage, hvis pigen allerede var død af sygdom, og Skaberen havde taget hende til sig?" Han stoppede op og så på de to, som om han stillede dem til ansvar.

"Måske," svarede jordemoderen med hænderne bag ryggen. "Måske var hun ikke død, da hun fik syet maven sammen."

"Hvad mener du?" Povel så skarpt på hende. Jordemoderen gengældte med et roligt blik.

"Jeg tror, at pigen var syg, men levende, da hun fik åbnet sin mave. Personen, der gjorde det, har prøvet at beskytte hende mod både sygdommen og djævelen."

"Ved at skære hendes mave op, fjerne indvoldene og proppe jord, ting og en kattekillling ind i stedet?" Povel så vantro på jordemoderen. Han mærkede et jag i maven og satte sig på hug. Tanken om, hvad den lille pige havde gennemlevet før sin død, sendte smertestråler ud i hans mave. Han rejste sig op. "Vask hende, og sy maven sammen, så hun er klar til begravelse." Han følte sig svag og gik ud af døderummet.

"Trolddom!?" udbrød borgmesteren. Han gik hurtigt rundt om sit bord. Povel sad i vindueskarmen og kiggede ud på torvet, hvor folk gik rundt uvidende om, hvad der var i rådhusets kælder. Boesen så ud, som om han var blevet ti tunge år ældre i løbet af de to minutter, der var gået, siden Povel havde fortalt ham om den døde piges skæbne. Fortvivlelse og rådvildhed stod præget i hele hans ydre. Selv den sorte kjortel så pludselig slidt ud. "Trolddom, barnemord, djævelskab og muligvis pestilens!" gentog han. Han stoppede op

ved siden af Povel og kiggede på ham med bange øjne som en syg hund. "Hvad gør vi?" spurgte han. Povel vidste ikke, hvad han skulle svare. Endnu var der intet bevis for, at pesten havde ramt dem. Det kunne være noget andet, pigen havde fejlet. Men pigen var død, og hvis jordemoderen havde ret, var det et grusomt og ukristeligt mord. Han spekulerede over, hvad der var værst. Trolddom, barnemord eller pest. Han skulle til at sige til Boesen, at de måtte se tiden an, da han fik øje på en folkestimmel over ved retterstedet. Folk stod i en halvcirkel rundt om skampælen. De virkede trykkede og holdt sig på afstand af det, de iagttog. Povel kunne ikke se, hvad de flokkedes om på grund af de mange mennesker, der havde samlet sig.

"Et øjeblik," sagde han til Boesen og løb ned ad trapperne og over mod folkemængden. "Kongens foged! Kongens foged!" råbte han, mens han trængte ind gennem vrimlen. Folk stod tavse og var svære at flytte. "Kongens foged! Giv plads!" råbte han. Da han nåede om på den anden side af halvcirklen, forstod han med det samme, hvorfor folk stod hensat i tavs beskæmmelse. Mads Krog sad på jorden med ryggen lænet op ad retterstedets murede sokkel. Hovedet hang ned til siden. Povel vidste som alle andre, der stod og så på, at intet rent og hæderligt menneske ville røre ved retterstedet. Ikke engang i drukkenskab ville nogen vove sig så nær retterstedet, som Mads Krog nu var. At Mads Krog, en af byens agtværdige mænd, sad på jorden og smudsede sig til med forbryderes urene blod, kunne kun betyde, at han ikke længere havde sine sanser i behold. Povel trådte et skridt nærmere og kunne på Mads Krogs blottede hals se det, han havde frygtet at finde: rødsorte knuder, der bulede ud på huden. Povel vendte sig om og gennede folk tilbage. Nu var der ikke længere tvivl. Pesten var kommet tilbage.